

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Rozdíly v simultánním tlumočení do rodného a cizího jazyka
(Bakalářská práce)**

2011

Michal Kluka

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra Anglistiky a Amerikanistiky

Autor: **Michal Kluka**

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: **Mgr. Marie Sandersová, PhD.**

Počet stran: 47

Počet znaků: 61 896

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

Michal Kluka

Děkuji vedoucí práce Mgr. Marii Sandersové, PhD. za metodickou, technickou a organizační pomoc při tvorbě této bakalářské práce a PhDr. Matthewu Sweneymu, M.A. za namluvení anglické nahrávky.

V Olomouci dne

Michal Kluka

Abstract

This thesis is focusing on differences in simultaneous interpretation from and into one's mother tongue.

It consists of two parts, first of which lays foundations in the theoretical matters and explains briefly the history of interpreting, its processes and defines the way interpreters act when interpreting. It also defines typical errors and mistakes interpreters make in simultaneous interpreting, the parameters of interpreted texts and states how to use the given material in the second part of my thesis, which is practical.

The second major chapter of this thesis is, as said above, practical. It analyses records of interpretation, recorded by students of the English Department of Palacky University and also tries to find patterns of the interpreters' behavior as well as mistakes and interesting solutions for complicated situations. Apart from that it also discusses the differences between the records interpreted from and into the mother tongue of the interpreters. Eventually it clearly and objectively states (by the means of mathematics) which mode of interpreting contained less mistakes and can therefore be considered easier.

Key words

Simultaneous interpreting

Retour interpreting

Mistakes in simultaneous interpreting

Analysis of the quality of interpreting

Tackling problems in simultaneous interpreting

Anotace

V této bakalářské práci se zaměřuji na simultánní tlumočení z rodného a do rodného jazyka daného tlumočnicka.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí. První část, teoretická, představuje základní principy tlumočení, stručně vysvětlí jeho historii, procesy a chování tlumočnicků při tlumočení. Také se zaměřuje na typické chyby v simultánním tlumočení a, parametry tlumočených textů a vysvětluje využití získaných poznatků v druhé, praktické části práce.

Praktická část práce analyzuje nahrávky simultánního tlumočení, nahrané studenty katedry Anglistiky a Amerikanistiky a zaměřuje se na chování tlumočnicků ve složitých místech textu, na chyby v tlumočení a na zajímavá tlumočnická řešení. Také se samozřejmě zabývá rozdíly mezi oběma směry tlumočení. Ve své poslední části pak matematicky určuje, ve kterém směru tlumočení se průměrně vyskytoval menší počet chyb a který směr lze tedy považovat za snazší.

Klíčová slova

Simultánní tlumočení

Retour tlumočení

Chyby v simultánním tlumočení

Analýza kvality tlumočení

Řešení problémů v simultánním tlumočení

Seznam použitých zkratk

AIIC - *Association internationale des interprètes de conférence* - Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků

CT – Cílový text

KT – Konsektivní tlumočení

KTk – Konsektivní tlumočnick

ST – Simultánní tlumočení

STk – Simultánní tlumočnick

VT – Výchozí text

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Obsah	7
Úvod	8
1. Teoretická část	11
1.1 Historie tlumočení	11
1.1.1 Historie moderního simultánního tlumočení.....	12
1.2 Rozdělení simultánního tlumočení	13
1.2.1 Dle směru.....	13
1.2.2 Dle způsobu komunikace.....	14
1.2.3 Dle zdroje.....	14
1.2.4 Další možnosti dělení ST.....	15
1.3 Procesy ST	16
1.3.1 Modely procesů ST.....	16
1.3.2 Seleskovitchová a Teorie smyslu.....	16
1.3.3 Ledererová a teorie simultánního tlumočení.....	16
1.3.4 Gileův model.....	17
1.3.5 Psycholingvistická teorie.....	18
1.3.6 Význam procesů ST pro analýzu.....	18
1.3.7 Bilingualita.....	18
1.4 Porozumění výchozímu textu v ST	19
1.4.1 Složky porozumění VT.....	19
1.4.2 Parametry VT.....	20
1.4.3 Vlastnosti tlumočnicka nezbytné pro porozumění.....	22
1.5 Produkce CT	24
1.5.1 Chyby v simultánním tlumočení.....	24
2. Praktická část BP	29
2.1 Postup pokusu	29
2.2 Vlastnosti použitých textů	30
2.2.1 Možná problematická místa.....	30
2.2.2 Vlastní jména.....	30
2.3 Analýza nahrávek	32
2.3.1 Úvodní pasáž VT.....	32
2.3.3 Další interference VT.....	33
2.3.3 Zachování informace, odstranění redundancí.....	34
2.3.4 Srovnání kvality tlumočení.....	36
Závěr	40
Resume	41
Přílohy	43
1. Výchozí text	43
2. Cílový text	44
3. Transkripce	45
3.1 Klasické ST.....	45
3.2 Retour ST.....	45
Seznam použité literatury	46

Úvod

Tato práce si klade za cíl stanovit rozdíly mezi simultánním tlumočením do rodného jazyka a do jazyka cizího, tedy retour tlumočení.

Retour tlumočení není na mezinárodní úrovni zcela zaběhlé, na úrovni soukromého sektoru jde ale o běžnou praxi.¹ Z důvodu rozšiřování EU a rostoucího významu mezinárodní spolupráce je ale pravděpodobné, že bude retour dále získávat na významu, což je i důvodem, proč jsem si zvolil toto téma práce.

Tato práce se zabývá problematikou retour simultánního tlumočení ze dvou hledisek: Nejdříve jsou v rámci teoretické části vytyčeny základní pojmy simultánního tlumočení, jeho stručná historie a vývoj. Dále jsou zde popsány také základní teoretické poznatky, zásadní pro další práci v rámci praxe. Práce se zaměřuje především na procesy ST a jeho průběh tak, aby na základě teoretického úvodu bylo možné analyzovat nahrávky studentů. Představím několik základních teorií, jak postupují profesionální tlumočníci (Gileův *Model úsilí*, *Teorie smyslu* Danici Seleskovitchové apod.) Tyto procesy jdou ale samozřejmě ruku v ruce s chybami, kterých se může tlumočník dopouštět, proto je vhodné i k nim několik slov poznamenat, a to především z toho důvodu, že se v rámci praktické části zaměřuji právě na chyby jako na jeden z klíčových faktorů hodnocení kvality tlumočení. K tomu využiji především metodologii Henri C. Barika.

V teoretické části také pomocí prací Bistry Alexievové ukáži, jakým způsobem se dá hodnotit náročnost tlumočeného textu výpočtem jeho *poslouchatelnosti*² a porovnáním explicitních lexikálních jednotek textu s jednotkami implicitními.

V rámci praktické části se budu, jak už název mé práce napovídá, věnovat rozboru rozdílných strategií v rámci převodu textu v rámci ST do rodného a cizího jazyka.

Jako tlumočníky jsem zvolil studenty oboru Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad na své mateřské katedře.

Cílem praktické části mé práce je tedy důkladná analýza přístupu tlumočníka k tlumočení z A do B a naopak, tak, aby bylo možné určit rozdíly mezi směry tlumočení a definovat jejich podstatu.

¹ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. London:Routledge. 2009. s 21.

² ALEXIEVA, Bistra. Understanding the source language text in simultaneous interpreting. *The Interpreters' Newsletter*, 1999, vol. 9, s. 50.

K tomu jsou studentům předloženy (přečteny) dva texty, jeden z nich v jejich rodném (nebo A³) jazyce – češtině, druhý pak v jejich B⁴ jazyce, angličtině. V textech jsou zahrnuty výčty, fakta a translátologické komplikace (jako nepřeložitelné prvky apod.). Texty byly záměrně vytvořeny tak, aby obsahovaly kulturně-specifické odkazy, u kterých je nepravděpodobné, že by jejich význam znal občan jiného státu. Proto jsem zvolil ryze český fenomén – *tvarůžky* - u textu českého a fenomén ryze britský – *Marmite* – u textu anglického. Texty jsou koncipovány jako projevy, přičemž se v nich objevují termíny, se kterými se studenti pravděpodobně ještě neměli možnost setkat.

Vzhledem k tomu, že jde o studenty, neočekávám profesionální výkony v rámci žádného z textů. Je možné, že se projeví komplikace se samotnou pointou textu (*Marmite*, *tvarůžky*), protože jak již bylo uvedeno, v cílovém jazyce obou textů není možné najít ekvivalent. Na druhou stranu ale od studentů očekávám částečné odstranění redundancí ve výčtech, převod smyslu textu, nikoli lexikálních jednotek, a vyšší celkovou kvalitu tlumočení než u laiků. Budu se zaměřovat na koherenci projevu, dokončování vět, přeřeky, opravy apod., což jsou chyby, kterých je možné se vyvarovat. Čili očekávám, že studenti využijí základních poznatků v rámci teorie tlumočení, ale neočekávám, že by využili všech znalostí bezchybně.

Mým klíčovým tématem je ale rozdíl mezi tlumočením do A a B jazyka. V tomto ohledu očekávám, že studenti při tlumočení z A jazyka budou lépe schopni provádět první dva procesy v rámci tlumočení, ale problém nastane v procesu třetím. Předpokládám tedy, že studenti budou mít větší problémy s vyjádřením myšlenky v CJ a budou se uchýlovat spíše k jednoduššímu registru. Také předpokládám, že se jim nebude vždy dařit text deverbálovat v rámci druhé fáze tlumočení natolik, aby se neprojeví interference výchozího textu. Budu také hodnotit jakýkoli pokus o rozbor textu a filtraci zbytečných informací.

Naopak při tlumočení z B jazyka očekávám spíše plynulý převod a hladší průběh ve všech procesech, budu se proto zaměřovat na možné další chyby, jako vynechávání informací, případné přidávání nadbytečných informací.

V obou směrech tlumočení se budu zaměřovat především na převod smyslu textu tak, jak se dá od studentů translátologie očekávat. V textech vyznačím místa, která se mi budou

³ *AIIC's conference interpretation glossary* [online]. c1998, [cit.2011-05-07]. Dostupné z: < <http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=9> >.

⁴ *AIIC's conference interpretation glossary* [online]. c1998, [cit.2011-05-07]. Dostupné z: < <http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=49> >.

jevit jako problematická a na která se budu v analýze zaměřovat. Porovnáním problémů u obou textů vyhodnotím, k jakým rozdílům konkrétně při převodu z jednoho jazyka do druhého dochází. Následně opět využiji poznatků z teoretické části a vypočítám průměrný počet chyb a odklonů⁵ od výchozího textu na jedno slovo. Tím tedy získám statisticky validní data, na jejichž základě bude možné určit, který z obou směrů lze považovat za méně náročný pro tlumočení.

⁵ BARIK, Henri. C. Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic data. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 79-90.

1. Teoretická část

1.1 Historie tlumočení

Čeňková v *Úvodu do teorie tlumočení* uvádí, že v místech setkávání rozdílných kultur, etnik, vytváření mezinárodního obchodu či válečných konfliktů vždy vznikala potřeba komunikace mezi představiteli různých kultur a národů. V takových situacích bylo tedy vždy třeba využít prostředníka, který ovládal jazyky obou skupin a alespoň základním způsobem se orientoval v řešené problematice. Takového prostředníka můžeme již označit za tlumočnicka.⁶

Potřeba využití tlumočnicků tedy přichází nečekaně brzy, není zcela jasné, kdy přesně vzniká poptávka po tlumočnicích, nicméně je jisté, že již před vynálezem písma se jejich služeb hojně využívalo. Kolem roku 3000 př.n.l. se v Egyptě objevují záznamy o tlumočnicích jako o velmi vážených osobnostech, které dokázali zprostředkovat komunikaci mezi faraónem a zahraničními delegáty. Tlumočníci se nejdříve rekrutovali z řad zajatců cizích národů, později vzrostly nároky na jejich vzdělání, proto se začalo využívat mnichů a příslušníků šlechty, kteří v mládí studovali v zahraničí. Tím vzniká v Egyptě dědičný titul „vrchního tlumočnicka“.

Zajímavé jsou také první záznamy o raných formách ST, které se objevují v Babylóně. Zde vzdělání mniši tlumočili svaté knihy přímo v synagogách, a to buď z listu, nebo simultánně při bohoslužbě v jiném jazyce.

V období cca. 7. století n.l. se objevují první krátké práce o teorii tlumočení. Přichází s nimi někteří z rabínů a diskutují o vztahu výchozího textu (VT) a textu cílového (CT), případně cílového jazyka (CJ). Dalším diskutovaným problémem je pak připravenost a vzdělání tlumočnicků, jejich věk apod. Není tedy bez zajímavosti, že si lidé již v tomto období uvědomovali náročnost procesu tlumočení a nutnost kvalitní přípravy.

V období raného středověku na sebe bere význam nejvýznamnějšího komunikačního kanálu v rámci Evropy latina, čímž se podstatně zjednodušuje styk mezi jednotlivými zeměmi a jejich mezinárodní rozvoj. Tento stav se víceméně nemění až do roku 1492.

Koncem středověku by se pak podstatné tlumočení pro evropské země dalo rozdělit do dvou hlavních proudů. Prvním z nich je stále ještě neotřesená vláda latiny, která bude trvat ještě zhruba dalších 200 let do roku 1648, kdy společně s Vestfálským mírem

⁶ ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 2008. s 13.

přebírá klíčovou úlohu v diplomatickém styku francouzština, jejíž význam neklesne až do 20. století a definitivního příchodu angličtiny a ST. Tím klesá v evropském jazykovém prostoru poptávka po tlumočnících, protože v podstatě každý diplomat ovládá mimo svého mateřského jazyka i francouzštinu. Druhým ze jmenovaných směrů je pak vývoj tlumočení v rámci obou Amerik, kde se samozřejmě portugalštinu a španělštinu dobyteli musí dorozumět s původními obyvateli. Zde naopak poptávka po kvalitních tlumočnících, zejména z řad původních obyvatel, rychle narůstá.

Další významnou kapitolu v rámci tlumočení píše obě světové války, kdy po té první vzniká potřeba kvalitních KTKů kvůli rostoucímu počtu mezinárodních asociací (a s nimi souvisejících konferencí) a po druhé vzniká ST jakožto samostatná a propracovaná verze tlumočení nahrazující v některých aspektech zcela KT.

1.1.1 Historie moderního simultánního tlumočení

Simultánní tlumočení jako takové vzniká koncem dvacátých let 20. století, kdy roste potřeba snížit délku trvání mezinárodních konferencí, doposud tlumočených formou KT. KTKům se v tomto období ale jistě nedají upřít obrovské tlumočnické schopnosti, protože bylo zvykem tlumočit celý projev konsekutivně až po jeho skončení (etika tlumočení nedovolovala přerušovat řečníka). To je obdivuhodné, zejména připustíme-li, že některé projevy dosahovaly délky dvou hodin a tlumočnické je následně bez větších problémů převedl do CJ. Dnes je samozřejmě diskutabilní, do jaké míry pak tlumočnické dodržoval veškeré nuance a detaily původního projevu, nicméně vzhledem k dnešní podobě KT, kdy považujeme cokoli nad 5-6 minut za opravdu vysokou konsekutivu, jsou dvouhodinové přednášky nepředstavitelné.

Jedním z hlavních důvodů zpoždění ST oproti KT je potřeba technického zázemí a vybavení, které bylo jednak v období před rokem 1927 zcela nedostupné a i následně bylo velmi náročné na provoz. S prvním funkčním zařízením pro ST přichází se spoluautory firma IBM právě v roce 1927 a jejich systému je využito téhož roku na konferenci Mezinárodní organizace práce, na kterém IBM již přichází s možností přepínání kanálů v podstatě tak, jak ji známe dnes. Simultánně se tlumočí pouze předem připravené projevy, diskuze jsou nadále tlumočeny konsekutivně. Proto bývá primát v ST přisuzován až Fyziologickému kongresu v Leningradě roku 1935, protože byly jeho části tlumočeny do několika jazyků.⁷

⁷ ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 2008. s 17.

Složitější je ale situace moderní teorie simultánního tlumočení. Až do poloviny 20. století (a to platí jak pro ST, tak i pro KT) si drtivá většina profesionálních tlumočnicků (na rozdíl od překladatelů) vytváří svůj vlastní systém tlumočení, aniž by se snažili vytvořit určitý společný jmenovatel postihující všechny oblasti ST. Teprve až Danica Seleskovitchová se svou *Teorií smyslu* přichází s novou, globálně použitelnou myšlenkou do světa tlumočení. Její práci byl ale často přisuzován nedostatečně vědecký přístup,⁸ její přínos je ale nesporný a bude později vysvětlen. Přes všechny práce na tomto poli se i v dnešní době dá teorie tlumočení považovat za nedostatečně rozvinutý obor.⁹ S další globalizací, s rostoucím významem evropských integrací, s rostoucí silou východních ekonomik se ale dá předpokládat, že tlumočení bude dále nabývat na síle a tedy i jeho teorie se bude přímo úměrně rozvíjet.

1.2 Rozdělení simultánního tlumočení

ST se dá rozdělit podle celé řady kritérií: podle směru, jakým je tlumočeno; podle způsobu, jakým tlumočnick docílí komunikace s klientem; podle zdroje, ze kterého tlumočnick vychází. Nabízela by se samozřejmě ještě celá řada dalších možností, jak ST rozdělit, například podle používané technologie, velké skupiny verbální vs. neverbální tlumočení atd.

1.2.1 Dle směru

Rozdělíme-li tlumočení podle jeho směru, pak můžeme hovořit o standardním ST a o retour ST. Standardním ST je myšleno ST z B do A jazyka tlumočnicka tak, jak je to běžně zvykem na velkých mezinárodních konferencích. V prostředí mezinárodních institucí je tento způsob silně preferován a retour tlumočení se na západ od našich hranic příliš nepoužívalo.¹⁰ S rozšířením EU ale samozřejmě přibylo situací, kdy je výhodné, aby tlumočnick byl schopen ST oběma směry, jednak kvůli zjednodušení problému a jednak kvůli snížení nákladů.

Na lokální úrovni nebo v prostředí soukromého sektoru je retour již dlouhou dobu velmi hojně využíváno, protože by samozřejmě např. pro firmu, plánující jednání se zahraničním partnerem, reprezentovaným jedním až dvěma zástupci, nemělo smysl najímat dva tlumočnicky, každého s odpovídajícím mateřským jazykem. Takováto firma

⁸ PÖCHHACKER, Franz. Simultaneous interpreting: A functionalist perspective. *Hermes: Journal of linguistics*. 1994, 14, s 32

⁹ PÖCHHACKER, Franz. Simultaneous Interpreting: A Functionalist perspective. *Hermes: Journal of linguistics*. 1994, 14, s 32

¹⁰ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 21.

běžně najme tlumočnicka jednoho, který pak tlumočí oběma směry, jednání bude pravděpodobně tlumočit konsekutivně, ale např. prohlídku továrny může tlumočit retour šušotází.

1.2.2 Dle způsobu komunikace

Druhá možnost rozdělení tlumočení je dělení podle způsobu komunikace s klientem. Již byla zmíněna šušotáž, tedy tlumočení šepem. Tento způsob se dá ale dále rozdělit na *voicing* a šušotáž se sluchátky. U *voicingu* jde o malou skupinu klientů, zpravidla o jednom až dvou členech, u kterých tlumočnick přímo fyzicky stojí a simultánně jim šepem tlumočí řečníka. Šušotáž se sluchátky je technologicky náročnější. Jde o způsob, kde řečník mluví na mikrofon (často klopový), tlumočnick projev přetlumočí a simultánně odesílá klientům do naslouchátek, tzv. šeptáků¹¹. Tento způsob se používá v situaci, kdy není možné tlumočení provést běžným *voicingem*, např. z důvodu většího počtu klientů ve skupině.

1.2.3 Dle zdroje

Posledním jmenovaným způsobem dělení ST by bylo dělení podle zdroje nebo také vstupu do tlumočení. Přesněji vztahem mezi vstupem do procesu tlumočení a výstupem z něj. Sem bychom mohli zařadit tlumočení z/do znakové řeči a tlumočení z listu. Tlumočení znakové řeči má svou zvláštnost zejména v tom, že profesionální znakoví tlumočnicki často považují retour za snazší než klasický směr, tedy z řeči znakové do mluvené.¹² Tlumočení z listu se pak dá využít jako samostatná technika nebo jako podpůrná technika při kabinovém ST, kdy řečník mluví příliš rychle a tlumočnick může díky simplifikaci a tlumočení z listu jeho projev přetlumočit.

Specifickým případem tlumočení je pak relay. Relay tlumočení, tedy tlumočení přes tlumočnicka, se využívá zejména na velkých konferencích u velkých nadnárodních organizací, kdy účastníci hovoří příliš mnoha jazyky, než aby mohli všichni mít vlastního přímého tlumočnicka. V takové situaci se nabízí dvě řešení: účastníci konference se uchýlí k *lingua franca*, dnes tedy pravděpodobně angličtině a tlumočnicků není vůbec třeba, nebo je naopak obsah konference natolik podstatný, že je žádoucí plné porozumění diskutovaného tématu, kdy je tlumočnicků třeba. V takovém případě ale snadno dojde k situaci, kdy jeden z participantů bude mluvit jazykem, kterým bude

¹¹ ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 2008. s 26.

¹² PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 21.

mluvit pouze jeden přítomných tlumočnicků, pro příklad uveďme svahilštinu. Tento problém se dá ale snadno řešit pomocí relay tlumočení, kdy tlumočnick ze svahilštiny tlumočí do angličtiny, kterou pak využijí všichni ostatní tlumočnicki jako vstup pro vlastní tlumočení do svého jazyka. Tohoto systému se používalo především v bývalém východním bloku, kde byl i retour na konferenční úrovni poměrně běžnou praktikou. Jak již bylo uvedeno, je pravděpodobné, že se bude poptávka po retour tlumočení dále zvyšovat.

1.2.4 Další možnosti dělení ST

Budeme-li tlumočení dělit podle technologie, kterou při procesu využíváme, můžeme mluvit o tlumočení po telefonu, případně videofonu, Skypu, Facetime atd. Toto odvětví tlumočení je jedno z nejrychleji rostoucích, a to především z důvodu nízkých nákladů, kdy není třeba platit transport atd. Všechny tyto formy tlumočení se stále spoléhají na dobře vyškolené a schopné lidské bytosti. V rámci tlumočnických technologií se ale také čím dál více hovoří o automatizovaném tlumočení, čili o tlumočnických softwarech. Ačkoli jsou do tohoto odvětví investovány nemalé prostředky, zdá se, že kvalitní program pro skutečnou komunikaci (vs. překlad) nebude v blízké době vyvinut.

13

¹³ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 22.

1.3 Procesy ST

1.3.1 Modely procesů ST

Aby tlumočení nezůstávalo pouze černou skříňkou, do které není možné nahlédnout, snažili se vědci již od počátku teorie tlumočení vyřešit problém, jak konkrétně tlumočení probíhá, jakými fázemi prochází a o jaký jde proces. V roce 1952 proto přišel Jean Herbert s myšlenkou, že se tlumočení skládá ze tří jasně definovatelných částí, tedy porozumění, převodu a produkce.

1.3.2 Seleskovitchová a Teorie smyslu

Herbert se ale zabýval ST především z lingvistického hlediska, proto se záhy objevují snahy zachytit i mentální procesy při ST. S nejnámější a nejuznávanější teorií přichází v roce 1962 Danica Seleskovitchová, která tvrdí, že tlumočení má sice tři fáze, ale tvoří ve skutečnosti rovnoramenný trojúhelník, kdy oba spodní vrcholy trojúhelníku představují jazyky, mezi nimiž tlumočnická pracuje, a horní vrchol představuje smysl celého textu. Největší přínos této teorie spočívá v tom, že oba spodní vrcholy trojúhelníku jsou spojeny slovem *převod*, kdežto horní vrchol je od spodních ohraničen slovem *tlumočení*. Převod je tedy možný z jazyka do jazyka přímo, ale vztahuje se pouze na oblasti vlastních jmen, číslovek apod. Proces tlumočení jako takový ale spočívá v hledání smyslu, kdy smysl textu má tři základní parametry. Smysl je: „vědomý“, „tvořený lingvistickým významem vytvářeným zvuky řeči a vědomým zvážením“ a konečně je „neverbální“.¹⁴ Tato deverbilizace a upření jakékoli jiné lingvistické roviny v rámci smyslu je velmi podstatná, protože v podstatě se nejedná o to text pouze slyšet, ale jde především o to textu porozumět, analyzovat ho, upustit od roviny zdrojového jazyka, a to tak, aby tím nebyl ovlivněn jazyk cílový. Jiným vyjádřením stejné myšlenky je potom podobný model Seleskovitchové, znovu postavený na vzorci trojúhelníku, nicméně vrcholy základny představují řečník (mluvící ve výchozím jazyce) a posluchač (poslouchající cílový jazyk). Informace se v tomto modelu vždy musí přenášet přes vrchol trojúhelníku, který reprezentuje tlumočnická, vytvářející z verbální informace informaci neverbální a znovu ji verbalizuje do CJ.

1.3.3 Ledererová a teorie simultánního tlumočení

V roce 1981 přichází Marianne Ledererová s rozpracovanějším modelem ST, ve kterém vyjadřuje myšlenku, že ST je ve skutečnosti tvořeno osmi mentálními operacemi,

¹⁴ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 97.

přičemž vždy probíhají minimálně dvě současně. Těchto osm operací je dále rozděleno do tří skupin, podle jejich časové realizace.

První skupinu těchto operací tvoří činnosti, probíhající buď souběžně nebo v přímém sledu za sebou, a Ledererová sem zařadila poslech VT, porozumění na jazykové úrovni, spojování lingvistického konceptu s vlastní znalostí nebo zkušeností (*konceptualizace*) a výstup z vědomé paměti.

Druhou skupinu tvoří operace, které probíhají neustále, v podstatě podvědomě, a jsou to neustálé monitorování situace a průběžné sledování vlastního výkonu.

Do třetí skupiny pak Ledererová řadí operace, které při ST probíhají, ale nikoli v pravidelných intervalech, spíše jednorázově, tedy převod informace a zisk nového výrazu.

U této teorie je zřejmé, že Ledererová se zcela neodpoutala od teorie Herbertovi, tedy ve skutečnosti pořád zůstává ve třífázovém procesu, ačkoli fáze pojmenovává jinak. Je jí ale třeba přiznat, že k procesu přistupuje s větším odstupem a vytváří celistvou teorii.

1.3.4 Gileův model

Z hlediska následné analýzy je i velmi přínosný model úsilí v tlumočení, se kterým v roce 1985 přišel Daniel Gile. Gile vytvořil model ST, ve kterém tři procesy (*úsilí*) v rámci tlumočení pojmenovává jako poslech a analýzu VT¹⁵, produkci¹⁶ a konečně paměť¹⁷ a tyto prvky pak staví do nerovnice s celkovou mentální kapacitou tlumočnicka¹⁸.

Tato nerovnice pak vypadá takto:

$$(L + P + M) < C^{19}$$

Vyjadřuje tedy, že celkový součet všech procesů během ST bude vždy menší než vlastní kapacita tlumočnicka a jeho schopnost zpracovávat informace.

V roce 1997 pak přichází s dokonalejší verzí modelu, kde ke třem základním procesům přibývá nový prvek koordinace²⁰ a vyjadřuje myšlenku, že se proces ST jako celku rovná součtu všech výše jmenovaných prvků, tedy:

$$ST = L + P + M + C^{21}$$

¹⁵ V nerovnici jako L

¹⁶ V nerovnici jako P

¹⁷ V nerovnici jako M

¹⁸ V nerovnici jako C

¹⁹ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 99.

²⁰ Koordinace v pozdějším Gileově modelu přejímá C namísto kapacity

²¹ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 99.

Tím dospěl Gile k závěru, že ST vyžaduje součet všech prvků, včetně jejich vlastní koordinace. To je překvapivé, zejména pokud bereme v úvahu, že by koordinace jednotlivých procesů měla být těmto procesům samotným nadřazená.

1.3.5 Psycholingvistická teorie

O něco později vznikají i teorie na bázi psycholingvistiky například teorie Mariana Garcíi-Landy.²² Tato teorie také přijímá koncept tří složek procesu tlumočení, ale dvě krajní složky označuje jako *jednotky diskurzu* a mezi nimi stojící složka je nazvána *rovnost smyslu*. Celý proces tlumočení se pak dá popsat tak, že informace vyslaná řečníkem se rovná informaci přijaté tlumočnickem, která je zároveň stejná jako informace vyslaná tlumočnickem a informace přijatá posluchačem. Tato teorie tedy znovu staví na základní myšlence převodu smyslu, nikoli slova, ale zahrnuje i celou řadu matematických operací.

1.3.6 Význam procesů ST pro analýzu

Vzhledem ke zvolenému tématu jsou procesy ST důležité ve všech svých fázích, ale klíčová bude pro analýzu zejména fáze první u Seleskovitchové a první tři jmenované operace u Ledererové. Dá se totiž předpokládat, že není-li tlumočnick skutečně bilingvní, budou se jeho reakční doby v rámci jednotlivých jazyků lišit. To ovlivňuje chápání textu, deverbalizaci a samozřejmě i následný převod.

1.3.7 Bilingualita

U bilingvních jedinců je situace rozporuplná, protože výzkumy prokazují rozdílné výsledky u tzv. „vyrovnaných“ a „dominantních“ bilingvních osob.²³

V případě dominance jednoho jazyka se druhý jazyk chová stejně jako B jazyk klasického tlumočnicka, tedy je do tohoto jazyka tlumočeno rychleji než z něj. To napovídá, že proces pochopení A jazyka je snazší a tím je usnadněn celý převod. V návaznosti na to i AIIC rozděluje tyto dva typy jazyků.

Jak již ale bylo uvedeno, tlumočení není pouze převod informace. Proto by musel bilingvní tlumočnick dokonale znát i kulturní prostředí obou jazyků a být schopen mezi nimi rozlišovat. V takovém případě by tento tlumočnick mohl být označen za skutečného bilingvního tlumočnicka, ovšem pouze za předpokladu, že se oba jazyky naučil ještě před

²² PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 97.

²³ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 99.

nebo během puberty a i v dospělosti se cíleně věnuje udržování a zdokonalování svých jazykových schopností.²⁴

1.4 Porozumění výchozímu textu v ST

Vzhledem k tomu, že je praktická část této práce zaměřená na rozdíly v převodu z A do B jazyka, je vhodné uvést teoretický základ procesů, které tlumočení ovlivňují.

Prvním z těchto procesů je poslech a analýza, kterou můžeme nazvat porozuměním textu.

1.4.1 Složky porozumění VT

K plnému pochopení a porozumění textu je nezbytné uplatnit dva přístupy: vlastní vstupující informace (někdy nazýváno jako postup „bottom-up“), a tlumočnickovy znalosti („top-down“). Obě tyto složky porozumění pak dávají vzniknout mentálnímu obrazu objektu, který je reprezentován lingvistickými prostředky.

Vzhledem k těmto dvěma složkám chápání textu byly také zvoleny texty pro analýzu tak, aby byly obě složky důkladně ověřeny. V textu o tvarůzcích mají studenti základní znalosti o reáliích tohoto sýra a textu dobře rozumí, protože je v jejich A jazyce, studenti tedy nemusí text tolik analyzovat a mohou snáze formulovat myšlenky v B jazyce. Je zde také snazší možnost anticipace. V anglickém textu je ale řeč o *Marmite*, kde je pravděpodobnost, že by studenti skutečně dobře znali reálie minimální, navíc je situace komplikovaná tím, že text je v jejich B jazyce. Musí se tedy více soustředit na analýzu VT, ale je pro ně snazší produkce CT.

V rámci profesionálního konferenčního tlumočení by byla situace v některých ohledech podobná. Tlumočnick totiž (přes jakoukoli přípravu) zpravidla nemá o daném tématu tak hluboké znalosti, jako má jeho publikum.²⁵ Publiku jsou známy nejen obecné, ale i hlubší termíny probírané oblasti, proto je řečník nebude ve svém projevu explicitně uvádět. Tlumočnick se tedy musí více držet VT, a to jak z lingvistického, tak i z časového hlediska. Nemělo by tedy docházet k přílišnému časovému posunu oproti řečníkovi, protože vzhledem k nízké znalosti problematiky by se tlumočnick sám mohl ocitnout v bezvýhodné situaci. Podle Ledererové je pak řešením těsné sledování řečnickova projevu a postupné seznamování se s tématem. Časem, až tlumočnick pochopí z tématu více, může si dovolit více deverbalizovat a tlumočit smysl a myšlenku, spíše

²⁴ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 114.

²⁵ LEDERER, Marianne. Simultaneous interpretation: Units of meaning and other features. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London:Routledge. 2002. s 131-140.

než slovo. Na druhou stranu tento proces ve svém počátku zcela minimalizuje význam top-down chápání. Tlumočnický tedy nemá možnost anticipovat nebo vytvářet jakékoli předpoklady významu mluveného textu.²⁶

1.4.2 Parametry VT

Problém nastolený v předcházející podkapitole je ale částečně vyřešen jazykovou strukturou a strukturou projevu. Tlumočnickovi totiž vždy pomáhá souslednost tématu a rématu, tedy tématu již známého, na které navazuje réma, jako věc nová. Chernov tedy popisuje proces porozumění textu jako postupné přidávání nových poznatků k poznatkům stávajícím, zaplňování mezer ve znalostech, kombinaci tématu a rématu k vytváření komplexnějších idejí a konečně přizpůsobení této ideje posluchači. Podle Chernova tedy vytváříme znalostní základ, inferujeme, vytváříme makrostrukturu a z ní pak situační model.²⁷

Další teorie dále v rámci top-down chápání doplňují Chernova o makroprocesy jako mazání, generalizace a konstrukce a Pöchhacker navrhuje v rámci chápání vytvářet tzv. *Mentální modely s obsahem zprávy*.²⁸

Podle Hatima a Masona by správně složený text měl plnit sedm základních předpokladů: koheze, koherence, měl by sloužit jasnému účelu, měl by mít jakožto diskurz jasný smysl, měl by plnit žánrové požadavky svého žánru, měl by plnit vzájemně podstatné komunikativní úmysly a měl by celkově náležet do jednoho registru.²⁹ Toto platí tedy jak pro VT, tak i pro CT, bez rozdílu. Problematické ale je, že při ST nedostává tlumočnický předložený celý text, ale je mu spíše předkládán po jednotlivých částech. Jak ale bude vysvětleno, tlumočnický může anticipovat účel textu apod., a následným nasloucháním dalšímu průběhu vyvrátit nebo potvrdit svou domněnku.

1.4.2.1 Informační složka textu

Pro porozumění textu je ale také důležitá posloupnost informací a pořadí, v jakém přicházejí. To může znít banálně, ale v některých případech není možné text tlumočit, dokud tlumočnický nevyšlechne celou frázi. To může právě u textů, kde je velké množství

²⁶ HATIM, Basil. – MASON, Ian. Interpreting: A text linguistic approach. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 256, 258.

²⁷ CHERNOV, Ghelly V. Semantic aspects of psycholinguistic research in simultaneous interpretation. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 100.

²⁸ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London: Routledge. 2009. s 120.

²⁹ HATIM, Basil. – MASON, Ian. Interpreting: A text linguistic approach. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 256.

informací vyjadřováno implicitně, způsobovat problémy a prodlevu vůči VT, což je, jak bylo uvedeno výše, nežádoucí. V těchto textech tedy nejde jen o

$$P = A + B + C$$

kdy P představuje porozumění textu a další písmena sémantické složky, protože bez znalosti C postrádá na významu i A a B. Toto lze uvést na jednoduchém příkladu (1):

- (1) *Nové, přínosné, ale příliš nákladné strategie obohacování uranu se neprokázaly jako cesta...*

Bez toho, aby tlumočník vyslechl celý počátek věty až ke slovu strategie, postrádá tato věta na smyslu. Ještě složitější by mohla být situace v jiných jazycích (2):

- (2) *Neue Strategien, die uns viel Neues gebracht haben, haben sich aber im Endeffekt als nicht effektiv gezeigt.*

V tomto textu by pak tlumočník musel nejen vyčkat na koherenční prostředek, zastoupený v příkladu (2) spojkou *aber*, ale také by musel vyčkat na závěrečnou negaci. A vzhledem k tomu, že po takovéto větě by s největší pravděpodobností následoval výčet, je jakákoli prodleva oproti VT zásadní.

V kontextu ST je klíčový i vztah obou jazyků, mezi nimiž tlumočník pracuje. Situace bude rozdílná, bude-li tlumočník tlumočit z analytické angličtiny do syntetické němčiny, nebo opačně. Všeobecně ale Ledererová uvádí, že odstup 3-6sekund za řečníkem je pro ST vhodné.³⁰

1.4.2.2 Srozumitelnost textu (Bistra Alexievová)

V rámci chápání a porozumění textu je několik klíčových parametrů. Podle Fleschova vzorce je srozumitelnost psaného textu (*čitelnost*) definována jako:

$$\text{Čitelnost} = 206,84 - 0,84 W - 1,02 S^{31}$$

kde W představuje počet slabik na sto slov a S průměrný počet slov ve větě. Jak je ale zřejmé, tento vzorec se vztahuje pouze na psaný text.

V rámci mluveného projevu je pro nás důležitější než počet slabik ve stu slov spíše počet slabik, vyřčených za určitý časový úsek, klasicky jednu minutu. Podle Bistry Alexievové také počet víceslabičných slov spíše pochopení slyšeného textu napomáhá, protože delší slova vyžadují delší časový úsek a poskytují tedy zároveň delší dobu k jejich porozumění.

³⁰ LEDERER, Marianne. Simultaneous interpretation: Units of meaning and other features. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London:Routledge. 2002. s 131-140.

³¹ ALEXIEVA, Bistra „Understanding the source language text in simultaneous interpreting“, *The Interpreters' Newsletter*, č. 9, s. 45-59.1999.

Stejně tak je podle Alexievové irelevantní průměrný počet slov ve větě, protože to, co skutečně ovlivňuje (poslechovou) srozumitelnost textu, je faktor explicitnosti. Bistra uvádí, že čím explicitnější text bude, tím snáze bude pochopitelný a naopak. Uvádí také příklady:

- (3) (a) *The successful graduation rate from the army training camps is about 50 per cent, but this is not a reason to close them. (23 slov)*
(b) *The army training camps 50% successful graduation rate is not a reason to close them. (17 slov)*³²

Podle Alexievové se první verze věty ukázala po průzkumu mezi respondenty jako snáze srozumitelná, a to i přes to, že má o šest slov více. Přichází proto s teorií, že skutečným indikátorem poslechové srozumitelnosti textu je poměr implicitních a explicitních nositelů významu v textu. Tento poměr získáme dělením počtu explicitních významových jednotek počtem všech významových jednotek. Čím vyšší bude výsledný podíl, tím vyšší je poslechová srozumitelnost textu.

Co se týče srozumitelnosti textu vzhledem k typu, podle Dillingerovy studie dosáhli všichni respondenti podobných výsledků, a totiž u vyprávěného textu lepších než u textu popisujícího postup při vykonávání aktivity. Pöchhacker uvádí, že:

- (4) *Since the two texts were closely matched for the number of words, clauses, cohesive elements and propositions, Dillinger attributed his findings to the effect of the informational structure and concluded, that the sequence of episodes making up the narrative text was more amenable to comprehension than the hierarchical structure of procedures and subprocedures.*³³

To je zajímavé zejména z toho důvodu, že při popisu postupu by se dalo předpokládat, že tlumočnické bude schopen využít struktury textu natolik, aby textu snáze porozuměl. Překvapivě tomu tak ale není a podle všeho je tedy v rámci tlumočení textu přínosnější paměť vizualizační než paměť logická.

1.4.3 Vlastnosti tlumočnické nezbytné pro porozumění

Jak již bylo uvedeno výše, pro STka je situace komplikována i tím, že nemá (a logicky ani nemůže mít) stejně hluboké znalosti přednášeného tématu jako lidé, pro které tlumočí. Nemůže se tedy spoléhat na procesy chápání, založené na již dříve nabytých znalostech, a musí se spoléhat pouze na své tlumočnické a lingvistické schopnosti. Lze

³² ALEXIEVA, Bistra. Understanding the source language text in simultaneous interpreting. *The Interpreters' Newsletter*, 1999,9, s. 50

³³ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 131.

tedy předpokládat, že STk je mnohem lepší a pozornější posluchač než cílové publikum. Díky tomu je STk schopen okamžitě vyhodnocovat VT, přiřazovat podstatné informace a vytvářet CT.

Tato schopnost ale nikdy nebude dostatečně přínosná, aby zcela nahradila znalosti tématu. Proto musí STk co nejvíce anticipovat (aniž by ale dělal předčasné závěry) a nechat se vést vodítky v textu tak, aby se co nejdříve seznámil s přednášenou problematikou a mohl poskytovat špičkový výkon. I v tomto procesu mu pomáhají výše uvedené schopnosti aktivního naslouchání a znalosti z lingvistiky.

1.4.3.1 Paměť a analýza textu

Dalším procesem ST, kterým je vhodné se teoreticky zabývat tak, aby bylo možné nabyté znalosti použít v rámci praktické části práce, je paměť v ST a analýza textu. Paměť, kterou se budu zabývat, je paměť krátkodobá (pracovní), protože dlouhodobé paměti se samozřejmě v rámci ST využít příliš nedá.

1.4.3.2 Paměť a rozdělení pozornosti

Gerver v roce 1974 provedl výzkum zabývající se právě pamětí v tlumočení. Došel k nepříliš překvapivému závěru, totiž že čím méně prvků musí tlumočnick souběžně sledovat, tím lépe je schopen si text zapamatovat. Proto si tedy tlumočníci pamatovali texty, které pouze slyšeli, případně si je zapisovali (konsekutivní), než texty v ST. To Gerver zdůvodnil právě rozdělenou pozorností u ST.

Podle všeho je ale dobrá pracovní paměť pro ST pouze výsledkem tréninku, tedy nejde nutně o vrozenou predispozici. Padilla v roce 1995 provedl studii se čtyřmi skupinami respondentů – profesionálními tlumočníky, začínajícími studenty, pokročilými studenty a bilingvními jedinci – a došel k závěru, že profesionální tlumočníci mají zcela jasně nejlepší pracovní paměť ze všech skupin, když právě oni byli schopní si zapamatovat devět po sobě jdoucích čtených číslic. Další fází testu pak byla schopnost soustředění na zvukový vs. zrakový vjem, kde opět profesionální tlumočníci prokázali lepší schopnosti než ostatní skupiny v testu, kde byla do sluchátek respondentům pouštěna audio smyčka s nahrávkou slabiky „bla“ a respondenti si zároveň měli zapamatovat psané skupiny slov. Podle těchto výsledků je tedy možné usuzovat, že paměť a schopnost koncentrace jsou vlastnosti nabyté tréninkem a praxí.

1.5 Produkce CT

V rámci analýzy bude jedinou možností, jak zjistit, jakým způsobem tlumočníci postupovali, rozbor cílového textu. Proto je důležité zmínit, jakým způsobem by tlumočník měl při ST při produkci postupovat.

Aby bylo možné později analyzovat projevy, je třeba zvolit teorii, jakým způsobem se vůbec projev tvoří. Jako ideální se jeví teorie Willema Levelta:

- (5) *One of the most widely accepted and influential models of production is the three-stage model by Willem Levelt in which a “conceptualizer” generates “preverbal messages”, a “formulator” encodes them as “internal speech” and an “articulator” produces “overt speech”.*³⁴

Pro ST tedy tato teorie znamená, že funkci konceptu přejímá VT, protože tlumočník koncept textu jako takový nevymýšlí, ale musí ho chápat (viz výše). Obzvláště důležitá je ale funkce formulátoru, protože formulace cizích myšlenek, přejatých z jiného jazyka, bude často složitější než podvědomá formulace myšlenek vlastních, která by pravděpodobně probíhala v rodném jazyce. Mimo to je také formulace ovlivněna celou řadou dalších vlivů, jako jsou interference VT a také probíhající proces deverbalizace. Proto je klíčové, aby tlumočník nejen vnímal VT, ale také neustále vědomě monitoroval svůj vlastní produkovaný text. To je možné řešit více způsoby, často si tlumočníci v kabině nechávají sluchátka pouze na jednom uchu, aby lépe slyšeli svůj vlastní projev. Mimo takovýchto fyzických pomůcek jsou ale další způsoby, jak může tlumočník svůj projev průběžně kontrolovat. Tato kontrola se projevuje i ve výsledně produkovaném textu, totiž pauzami, a to jak vyplněnými, tak i nevyplněnými. Je samozřejmé, že v ST se těchto pauz bude vyskytovat více než v případě přirozeně plynoucího projevu, protože tlumočník nejenže generuje text v jiném jazyce se zohledněním všech relevantních faktorů, ale je také ovlivněn původním řečníkem.

1.5.1 Chyby v simultánním tlumočení

Pro pozdější analýzu je nezbytné vymežit, co je možné při ST označit jako chyby. Henri Barik³⁵ uvádí tři základní typy odklonu od VT. Těmito odklony jsou: vynechání informace (*omission*), přidání informace (*addition*) a nahrazení informace (*substitution*).

³⁴ PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1st edition. London:Routledge. 2009. s 125.

³⁵ BARIK, Henri. C. Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic data. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 79-90.

1.5.1.1 Vynechání informace

Prvním z uvedených typů neadekvátního přetlumočení textu je vynechání informace, což se samozřejmě vztahuje pouze na relevantní a přínosné informace (nevztahuje se tedy na opakované informace, nedokončené začátky vět, vycpávky atd.).

Barik vynechání rozděluje na čtyři typy:

i) Přeskočení informace, kdy tlumočnick pouze nevede lexikální jednotku, jako např. příslovečné určení apod. Přeskočení má zpravidla minimální důsledky.

ii) Vynechání z důvodu nepochopení, kdy tlumočnick není schopen jednotku buďto přetlumočit, nebo jí nerozumí. Důsledkem tohoto vynechání můžou být komplikace jako např. nekoherentní projev.

iii) O vynechání z důvodu zpoždění oproti VT hovoříme v případě, kdy tlumočnick příliš zaostal za VT, a aby byl schopen pokračovat, musí přeskočit několik lexikálních jednotek, případně pasáž textu, a „chytit se“. Jiným příkladem tohoto typu vynechání může být i vynechání neúmyslné, ale také způsobené zpožděním, kdy si tlumočnick vůbec neuvědomí, že část textu přeslechl. Podle Barika je subjektivní posuzovat, zda se jedná o chybu tohoto typu nebo typu předešlého, nicméně obě jsou poměrně závažné.

iv) A konečně vynechání sloučením, tedy situace, kdy tlumočnick vynechá určitou informaci kvůli tomu, že např. v CT uspořádá věty jinak, než ve VT, musí ale zachovat smysl VT jako takový.

Přínos pro analýzu

Sledování, kolik slov v textu tlumočnicki vynechali, pomůže stanovit, který text byl složitější. Podle všeho bude nejvhodnějším způsobem, jak zjistit konkrétní hodnoty, využití Barikova postupu a vytvoření průměrné hodnoty vynechaných lexikálních jednotek na sto jednotek VT (opět s vyloučením přereků apod.). Dále bude možné rozdělit a statisticky zaznamenat, jakých vynechání se tlumočnicki dopustili a zda tato vynechání měla zásadní význam pro text. Barik například uvádí, že u profesionálních

tlumočnicků bylo 83% vynechání pouhým *přeskočením*³⁶, které nemělo na text jako celek žádný dopad.

1.5.1.2 Přidání informace

Přidáním informace rozumíme použití nové informace v CT, ačkoli nebyla uvedena ve VT (opět nezahrnuje opakování atd.). Barik k tomuto odklonu od VT také uvádí čtyři možnosti:

i) Přidání příslovečného určení nebo jiné lexikální jednotky upravující kvalitu informace.

ii) Přidání více příslovečných určení, přívlastků apod. v krátkém úseku textu. Tento odklon je podobný předešlému případu, ale je navrstvený.

iii) Přidání vztahu: přidání spojky nebo jiného slovního druhu, který přidává lexikální vztah mezi jednotkami, nebo staví do vztahu věty, a to tak, jak nebylo specifikováno ve VT.

iv) Přidání závěru je takovým přidáním, které může jít ruku v ruce i s jinými odklony od textu (vynecháním, neporozuměním). Spočívá v přidání informace k souvětí, aniž by přidala jakkoli důležité jednotky, ať už sémanticky, tak lexikálně.

Barik také uvádí, že by bylo možno jmenovat i další případy odklonů od VT, které by se daly označit jako přidání informace, tyto čtyři typy jsou ale i pro další analýzu zcela dostatečné.

Význam pro analýzu

Podobně jako u vynechání bude možné u přidání informace vytvořit průměrnou hodnotu, kolik lexikálních jednotek na sto všech lexikálních jednotek VT tlumočnick přidal. Opět bude vhodné využít Barikova přístupu, který využil k analýze přidaných informací do textu jako výchozí text teprve text přetlumočený (čímž dostává skutečný

³⁶ BARIK, Henri. C. Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic data. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002.s 86.

počet přetlumočených lexikálních jednotek). Přetlumočil-li tlumočnick 80 lexikálních jednotek ze sta, bude každá přidaná jednotka poměrem k 80jednotkám. Tedy v případě jedné přidané jednotky bude poměr 1:80 atd.

1.5.1.3 Nahrazení a chyby

Nahrazením má Barik na mysli záměnu informace vyslovené řečníkem za informaci jinou. Takováto záměna se může pohybovat v rozsahu slova, ale i vět.

i) Jemná sémantická chyba je nepřesnost v převodu lexikální jednotky, která pouze lehce narušuje původní smysl. *“Such errors may be associated with awkward translation.”*³⁷ Důležité ale je, že tento typ chyby se vztahuje pouze na jedinou lexikální jednotku a nemá dopad na celý zbytek celku.

ii) Hrubá sémantická chyba již hrubě narušuje původní smysl. Jde o nepřesný převod lexikální jednotky, který ale, podobně jako jemná sémantická chyba, nemá vliv na význam celku.

iii) Jemná změna vyjádření myšlenky: tlumočnick jinak formuluje VT, aniž by ale poškodil myšlenku VT.

iv) Podstatná změna vyjádření myšlenky: tlumočnick jinak formuluje VT a tím ovlivní význam textu. Podstata VT ale zůstává nezměněna.

v) Hrubá změna vyjádření myšlenky: označuje situaci, kdy tlumočnick změní smysl textu a můžeme tedy takovýto převod považovat za zcela chybný.

Význam pro analýzu

U chyb a nahrazení je velmi náročné vyjádřit poměr statisticky a získat tak objektivní data, a to z toho důvodu, že je třeba zvážit, jak závažný je odklon od VT, případně o jak významné narušení smyslu se jedná v případě chyby. Ačkoli jsem zvažoval, že bych

³⁷ BARIK, Henri. C. Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic data. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 82.

proto chyby a odklony do finální statistiky nezahrnul, po důkladném přezkoumání návrhek se projevilo, že bude nutné i tyto problémy započítat.

2. Praktická část BP

2.1 Postup pokusu

Jak již bylo uvedeno výše, pro získání materiálů byla použita skupina studentů oboru Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad na katedře anglistiky a amerikanistiky filozofické fakulty UP Olomouc. Respondenti studují tlumočení druhým rokem, dá se tedy předpokládat určitá úroveň znalostí teorie tlumočení a orientace v základních postupech. Na druhou stranu se nedá předpokládat od všech studentů profesionální nebo jakkoli vrcholový výkon.

Oba texty byly studentům představeny Mgr. Marií Sandersovou, PhD. která se studenty následně i texty nahrála. Nahrávání probíhalo v počítačové učebně katedry, nešlo tedy o typicky kabinové nahrávání.

Aby bylo zaručeno, že texty budou srozumitelné, byl anglický text namluven dalším vyučujícím katedry, PhDr. Matthewem Sweneyem, M.A. který, jakožto rodilý mluvčí, text nahrál do formátu .mp3 tak, že už jen stačilo tuto nahrávku pustit studentům. Český text byl čtený z listu do sluchátek studentů dr. Sandersovou, oba texty byly čteny srovnatelnou rychlostí a bez přerátek.

V další fázi byly všechny nahrávky přepsány tak, aby vznikl jasný přehled o obsaženém materiálu. V rámci praktické části jsou uvedeny pouze ty úseky textu, které jsou pro analýzu přínosné a je možné na nich demonstrovat tlumočnické postupy, není nezbytné uvádět v práci všechny texty, z důvodu jejich dalšího rozsahu (dalších cca. 35 tisíc znaků).³⁸ Následně bylo použito Barikových výpočtů, uvedených výše, abychom získali vědecky relevantní údaje. Tyto údaje se vypočítali u všech respondentů a následně byl vypočítán aritmetický průměr odklonu od původního textu. Tento proces se opakoval znovu pro druhý směr tlumočení a následně byly obě průměrné hodnoty srovnány. Na základě získaných objektivních dat je tedy možné vyhodnotit, jaké rozdíly vznikají při klasicky směřovaném a retour ST. Společně s uvedenými Barikovými výpočty byly ale vyhodnocovány i další faktory jako použitá tlumočnická řešení, kulturní transplantace apod. K získání objektivních výsledků při posuzování kvality tlumočení byl ve VT zvolen vždy určitý počet slov, v tomto počtu slov následně spočítány chyby, odklony od VT a interference VT a hodnoty byly zprůměrovány pro oba směry samostatně.

³⁸ Texty jsou zahrnuty v elektronické verzi bakalářské práce. Pro ukázkou bylo zahrnuto po jedné transkripci z obou směrů, aby bylo zřejmé, jaké chyby byly započteny. Viz. Příloha 3

Na základě dvou takto získaných hodnot je možné určit vyšší průměrný výskyt chyb a stanovit tak, jestli se mezi směry ST objevují rozdíly.

2.2 Vlastnosti použitých textů

Oba texty jsou přibližně stejně dlouhé (český text má rozsah 2539 znaků, text anglický pak 2566).

V obou textech byla použita celá řada údajů, čísel, výčtů, translátologicky komplikovaných pasáží a problémů. Je nepravděpodobné (a také v konečném důsledku nežádoucí), že by studenti přetlumočili veškeré faktické údaje uvedené ve výčtech. Nejenže je výčtů opravdu mnoho a jsou obsáhlé, ale základní anticipaci může tlumočnick provést už při prvním setkání s textem. Tlumočnick si vždy musí zodpovědět především otázku, pro koho bude CT určen. Protože oba texty jsou koncipovány jako projevy blíže nespécifikovaného státníka na národní úrovni a oba texty jsou informačně přínosné především pro občany dané země, nemá ani smysl převádět veškeré reálie do jiného jazyka. Je jasné, že občanovi České republiky bude záležet na tom, že se tvarůžky vyrábějí v Lošticích, ale nakolik zainteresovaný bude takový typický český občan ve faktu, že se ve Spojeném království vyrábějí slané tyčinky s příchutí *Marmitu*, je diskutabilní. A samozřejmě naopak. Jak je již uvedeno výše, v nahrávkách je třeba analyzovat i redundance a nadbytečné informace. Proto jsou i v rámci analýzy níže uváděny spíše příklady, které jsou nedílnou součástí textu, nebo jsou pro výpovědní hodnotu textu zásadní.

2.2.1 Možná problematická místa

V následující kapitole bude vybráno několik pasáží textu, které by mohly tlumočnickům způsobovat problémy při převodu. Nebudou to pasáže výčtové (s výjimkou takových, které mohou být překladatelsky zajímavé), spíše takové, u jakých se dají předpokládat komplikace jiné než paměťové nebo jinak související s procesem tlumočení. Následně zjistím, jestli tato místa skutečně působila problémy a s jakými řešeními studenti přišli.

2.2.2 Vlastní jména

V obou textech se vyskytuje celá řada vlastních jmen (geografické názvy, výrobky jako takové, historické odkazy, mezinárodní společenství). Je samozřejmě nepravděpodobné, že by kdokoli z tlumočnicků tlumočil *William the Conqueror* jinak než *Vilém dobyvatel*, protože zrovna tento panovník je snad jednou z nejslavnějších osobností britských dějin

a jeho jméno je tedy ve všech jazycích všeobecně známé. Podobně tomu bude i u Trafalgarského náměstí (ačkoli bude asi zajímavé, jestli se tlumočníci nerozhodnou zůstat u anglického *Trafalgar square*). Problémy ale mohou nastat u méně známých geografických názvů, jako je *Isle of Wight*. Dá se předpokládat, že většina tlumočnicků bude tento ostrov u Velké Británie znát, ovšem je možné, že ve stresové situaci se neorientují a nepřevědou název správně. Pak by mohly vzniknout verze jako *Bílý ostrov* (homofony) anebo ponechaný anglický termín *Isle of Wight*.

Ve VT je věta konkrétně strukturována takto:

- (6) *I hereby declare Marmite a national treasure and rename the Isle of Wight to the Isle of Marmite.*

Ve větě je jasně zřetelná struktura téma-réma a poměr explicitnosti podle Alexieové se blíží ideální situaci, kdy jsou všechny lexikální jednotky zcela explicitní. Věta tedy předpokládá pouze základní znalost reálií Velké Británie. Statistické výsledky jsou tedy zajímavé, protože 33% tlumočnicků uvedlo správnou verzi *Ostrov Wight*, jeden tlumočnick převědl *Isle of Wight* jako *Bílý ostrov* (tedy výše zmíněná záměna homofonů) a konečně jeden tlumočnick zaměnil ostrov Wight za ostrov Man. To je zajímavá myšlenka, zejména z toho důvodu, že českému posluchači bude ostrov Man jistě bližším pojmem než ostrov Wight, ovšem zde jde o jasnou faktickou chybu.

Další zajímavostí bude také převod vlastních jmen výrobků, o které se v textu jedná. V anglickém textu jde o *Marmite*, pomazánku z výtažku droždí. V textu českém pak tvarůžky. U těchto hlavních produktů se dá očekávat ponechání původního názvu. Zajímavé ale bude, jakým způsobem tlumočníci vyřeší problém *Smarties*. Zde se dá očekávat, že tlumočníci budou znát český ekvivalent *Smarties* – *Lentilky* – bude ale zajímavé, jakým způsobem se rozhodnou postupovat, zda ponechají původní *Smarties*, nebo budou název transplantovat.

Ve skutečnosti uvedlo v CT termín *Smarties* 22% tlumočnicků (dva z devíti) a dva termín transplantovali na *Lentilky*. Čili pouze 44% tlumočnicků považovalo tento termín za natolik klíčový, aby ho v CT uvedli, nebo termín nezachytili.

U tlumočení v opačném směru se objevila podobná zajímavost. Všichni studenti bez výjimky uvedli vlastní jméno *tvarůžků* v české formě, aniž by jej jakkoli kulturně vysvětlili, to je ale stejně jako u *Marmitu* z výše uvedených důvodů logické. Zajímavé ale bylo sledovat, jakým způsobem studenti řešili přezdívku *tvarůžků*, která je také v textu uvedená. V textu jsem záměrně uvedl slovo „smrad'oši“ tak, aby se dalo dobře sledovat uvažování tlumočnicka. Je zjevné, že pokud by převáděli opravdu toto slovo

jako přezdívku, musí udržet celou řadu aspektů, jako např. udržení přezdívky v rámci jednoho slova, krátkost slova, vhodné zabarvení apod. Zde je třeba říci, že studenti skutečně přicházeli s vynikajícími řešeními, jako například:

- (7) (a) *Stinkies* (22%)
(b) *Stinkers* (11%)
(c) *Smellies* (11%)

Všechna tato řešení se jeví jako vhodná, nejvhodnější by byly pravděpodobně *Stinkies*, pro své vhodné zabarvení a akustickou údernost. Na stranu druhou ale dalších cca. 20% tlumočnicků přezdívku vůbec nepřetlumočilo a rozhodli se ji ponechat jako „smrad'ochy“. Další možností bylo ještě převedení přezdívky do CT jako:

- (8) *Stinky cheese* (22%)

Toto řešení je ale z výše uvedených důvodů nevhodné jako přezdívka a bylo by možná lepší celou vedlejší větu zabývající se přezdívkou tvarůžků vynechat.

2.3 Analýza nahrávek

V analýze budou využity teoretické podklady, které byly uvedeny v teoretické části této práce, a to prostřednictvím komentáře k vybraným vzorkům textů tak, abych poukázal na rozdílné přístupy v rámci rodného a cizího jazyka tlumočnicků.

2.3.1 Úvodní pasáž VT

2.3.1.1 Směr B-A

Pro porovnání přístupu tlumočnicků v klasickém ST a retour ST je vhodné zaměřit se na místa, která by mohla vykazovat vzájemné interference jazyků. Jedním z klasických příkladů může být právě úvodní věta.

- (9) *My fellow citizens*

Objevila se celá řada řešení, za jednoznačně nejméně příznakové můžeme v češtině označit

- (10) *Vážení spoluobčané*

Přesto se ale ve vzorcích (konkrétně v 33% z nich) objevují interference VT v podobě tvarů, jako:

- (11) (a) *Mí drazí spoluobčané*
(b) *Moji drazí spoluobčané*

V těchto tvarech je patrná přítomnost přivlastňovacího zájmena, ačkoli v češtině působí poněkud familiárním dojmem, případně v sobě nezapře nádech císařských „Mých národů“. Je diskutabilní, jak závažné je takovýto vliv VT, je ale zřejmé, že věta VT, která předchází víceméně každému oficiálnímu projevu jakéhokoli anglicky mluvícího

státníka, by mohla pro tlumočníky představovat spíše jednoduchý odrazový můstek pro následující text. To, že úvodní věta není až natolik komplikovaná, dokazuje i statistika analyzovaných nahrávek, kdy 56% tlumočnicků uvedlo tvary jako:

- (12) (a) *Vážení spoluobčané* (33%)
(b) *Vážení občané* (23%)

Obě tato řešení jsou jasně vhodnější do českého kontextu a zbavují se příznaku. Úvodní věta tedy dokazuje přínos standardizace zahajovacích a zakončovacích vět v rámci tlumočení.³⁹

2.3.1.2 Retour ST

V úvodní pasáži VT byl použit klasický zahajující obrat tohoto typu projevů:

- (13) *Vážení spoluobčané*

Původní očekávání byla taková, že se studenti budou podobně jako u směru B-A do značné míry rozcházet a nebudou mít sjednocenu úvodní větu. Praxe ale byla jiná, totiž dvě třetiny tlumočnicků řešily úvodní větu zcela jasně:

- (14) *Dear fellow citizens*

Dva tlumočníci použili tuto variantu:

- (15) *Dear citizens*

A konečně poslední tlumočnick použil:

- (16) *Fellow citizens*

Reakce na úvodní pasáž v retour ST tedy byly zcela opačné, než by se dalo očekávat. Studenti, kteří projevovali značné známky interferencí z VT v klasickém směru ST při retour vůbec nezaváhali a zvolili varianty, které nevykazovaly přílišný vliv VT.

2.3.3 Další interference VT

2.3.3.1 Směr B-A

Je zajímavé, kolik rozdílných řešení se projevilo v druhé polovině textu, v pasáži:

- (17) *I believe it will be not just me who will also be enjoying the new I love Marmite edition of Britain's got talent.*

S touto větou měla řada tlumočnicků potíže stylistického charakteru, které bychom mohli dát za vinu struktuře věty ve VT. Na druhou stranu je ale věta jasně strukturována podle úzu. Je ale také zřejmé, že věta má méně explicitních nositelů významu než

³⁹ Pro doplnění statistických údajů: jeden tlumočnick úvodní větu neuvedl.

průměr textu. To tedy potvrzuje teorii Alexievové, protože i v tomto výzkumu se prokazuje, že explicita lexikálních jednotek jde ruku v ruce s poslechovou srozumitelností textu.

Tlumočníci přicházeli s různými řešeními a snažili se interference VT minimalizovat.

Pro příklad by se dala uvést tato řešení:

- (18) (a) *Jistě nebudu jediný, který si...*
(b) *Určitě to nebudu jen já...*
(c) *Myslím, že to nebudu jen já...*

Vliv VT zůstává jasně patrný a bohužel se nikdo z tlumočnicků nerozhodl (nebo možná nestihl) využít jiné možnosti, jak větu postavit. Nabízela by se například podobná, ovšem příjemněji znějící formulace:

- (19) *A myslím, že nebudu sám...*

Faktem ale zůstává, že při ST právě u tohoto textu, který obsahuje mnoho výčtů a faktických údajů, je vhodné držet se spíše časově co nejbližší řečníkovi tak, aby v případě výčtů tlumočnick neztrácel přehled a informace. Proto je pochopitelné, že tlumočníci nebyli schopni CT konstruovat zcela bez vlivů VT, případně text dostatečně deverbalizovat a naopak se soustředili vyloženě na smysl textu.

2.3.3 Zachování informace, odstranění redundancí

Jak již bylo zmíněno výše, oba texty jsou jasně určeny především obyvatelům příslušné země a je tedy žádoucí, aby byly zjednodušeny tak, aby byly přístupnější a pochopitelné i pro obyvatele zemí jiných. V následující podkapitole bude představeno několik úseků, kde bylo možné texty zjednodušit a následně opět srovnáno, jestli se tlumočníci chovali jinak při klasickém ST (B – A) nebo při retour.

2.3.3.1 Směr B - A

Typickým místem v textu, které je možné zjednodušovat jsou samozřejmě výčty. Ve VT se objevuje tento výčet:

- (20) *...spreading its portfolio from the original product as we know it to six different package sizes, the Squeeze me Marmite, the Guinness, Champagne and Marston's pedigree limited editions and eventually creating the Breadsticks, Rice cakes and Cheddar bites, still successfully preserving its delightful taste, rather staggering amount of protein, colour and 983 kJ of energy per 100 g.*

Tato pasáž byla do VT zařazena samozřejmě pouze za tím účelem, aby se na ní projevila schopnost odstraňování redundantních informací pro cílové publikum.

Pro české cílové publikum nejsou informace o tom, že *Marmite* má i edici *Marston's pedigree* v konečném důsledku nijak přínosné a dá se předpokládat, že bude-li mezi českou veřejností tak vášnivý zájemce o historii *Marmite*, bude ovládat angličtinu natolik, aby si relevantní informace vyhledal nebo nejlépe shlédl projev v originále. Proto by adekvátním řešením v tomto případě mohlo být například:

(21) *Marmite se nyní vyrábí v šesti různých verzích a příchutích, jako například piva Guinness a šampaňského. Vyrábí se i další produkty s příchutí Marmite, které ale vždy zachovávají jeho kvality.*

V analyzovaných nahrávkách nalezneme verze delší než je ta navrhovaná, ale i kratší, jako například:

(22) *...rozšířil své portfolio z původního jediného produktu na šest různých produktů, které stále zachovávají skvělou chuť a výživnou hodnotu.*

Zde jde samozřejmě o velký zásah do textu, který je ale opodstatněný a smysluplný. Nakolik ale zachovává původní výpovědní hodnotu textu je diskutabilní, protože zde tlumočnické pouze uvádí, že *Marmite* má šest různých produktů. Z VT ale vyplývá, že *Marmite* má šest různých velikostí balení a k tomu celou řadu jiných produktů. Jde tedy o faktickou chybu. Jak již ale bylo uvedeno, celkový výčet je smysluplný a českému publiku by pravděpodobně stačil.

2.3.3.2 Retour

V tomto směru se ve VT objevuje hned několik výčtů, které by se daly snadno zjednodušit, aniž by byla jakkoli narušena struktura textu, nebo aniž by bylo třeba se obávat přílišné razance změn. Ve VT jsou například tyto výčty:

(23) *Dnes jsme se zde nesešli, abychom se obdivovali hrdinům našeho národa, kteří za nás bojovali a bojují na poli vědy, filozofie, poesie, literatury nebo přímo na poli válečném.*

V tomto případě by stačilo větu zjednodušit odebráním dvou až tří jednotek ve výčtu a dodat pouze atd.. Takováto zjednodušení se skutečně u studentů objevovala a působila v textu velmi příjemně. V případě, že by tlumočnické počkal oněch výše zmíněných šest sekund, pravděpodobně by větu slyšel před počátkem svého vlastního tlumočení víceméně celou a mohl by tedy větu zjednodušit ještě více, například takto:

(24) *Dnes jsme sem nepřišli obdivovat klasické hrdiny našeho národa.*

Samozřejmě, že se vyskytují případy, kdy je nezbytné zachovat všechny členy výčtu, aby nedošlo ke společenskému nedorozumění (pozdravy, oficiální zahájení atd.), ale

v tomto případě jde spíše o slavnostní projev, kde je minimální pravděpodobnost, že by tlumočník kohokoli urazil tím, že by jej z výčtu vypustil.

Další podobné výčty se v textu objevují ještě několikrát:

(25) *...podobné sýry se vyrábějí i v Německu, Francii a Itálii.
Proto se také nejvíce vyvážejí právě do zemí jako Německo, Francie, Velká Británie a Spojené státy...*

...pouze v rámci Moravy, později v rámci Československa a České republiky.

U všech těchto výčtů by se použitím výše uvedené strategie dal text výrazně zjednodušit, aniž by mu bylo ubráno na významu. V těchto případech už ale studenti nepočkali a v podstatě bez výjimky uváděli plné výčty.

2.3.4 Srovnání kvality tlumočení

Jak již bylo uvedeno výše, v této kapitole matematicky určím, ve kterém jazyce se objevuje více odklonů od VT, více interferencí VT a více chyb a na základě porovnání získaných hodnot bude možné definovat objektivně snazší, případně komplikovanější směr ST.

2.3.4.1 Směr B-A

Pro výpočet v případě zvolených textů (vzhledem k jejich podobnému zaměření, typu a je-li to možné tak nazvat, pak i obtížnosti) není nezbytně nutné volit stejně dlouhé pasáže, protože ve výpočtech bude vždy hodnota vztahována na jedno slovo. Proto bylo vhodnější pro každý směr zvolit spíše logicky vhodnou pasáž, která by obsahovala výčet a jiné komplikace. Pro směr tlumočení do mateřského jazyka byla zvolena tato pasáž:

(26) *We have gathered here today to celebrate one of the most important events in our nation's history, the most important day since 1066 and Hastings, perhaps.*

We, members of the Commonwealth, the EU, the UN and the League of Nations, have today, after years of hard effort, finally achieved our goal and made ourselves the leaders of the world's economy through our thoroughly British commodity, Marmite.

Our beloved yeast extract we like to spread on a nice British piece of toast, drink instead of all the imported tea or even use as a dip on any occasion has developed a great deal since the old days. I am utterly sure no one here today would imagine this purely vegetarian product fighting such other treats as Smarties, peanut butter and indeed, chocolate itself.

Tento úsek je 132 slov dlouhý, počet chyb tedy bude dělený tímto počtem slov. Výpočet tedy vypadal takto:

$$X \div 132 = Y$$

Pro lepší ilustraci jsou hodnoty zaznamenány v tabulce, tedy:

Nahrávka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Slov	132	132	132	132	132	132	132	132	132
Chyb	5	1	6	3	3	5	4	2	9
Průměr	0,037	0,008	0,045	0,022	0,022	0,037	0,030	0,015	0,068

Jako chyby byly brány především odklony od VT a chyby podle Barika (viz výše).

Jediným rozdílným výpočtem byl výpočet vynechaných informací. Ty nebyly zahrnuty, především proto, že jak již bylo uvedeno, jedním z cílů u těchto textů bylo i odstraňování redundancí.

Při součtu všech průměrných hodnot na jedno slovo docházíme k hodnotě 0,284. Pro získání aritmetického průměru ji vydělíme celkovým počtem nahrávek:

$$0,284 \div 9 = 0,032$$

Průměrný počet tlumočnických chyb na jedno slovo se tedy rovná 0,32.

2.3.4.2 Retour ST

Pro výpočet u tohoto směru byla zvolena tato pasáž:

- (27) *Díky masivní marketingové kampani po celé Evropě se malé továrně z Loštic povedlo dát o sobě vědět a získat si tak zcela nové trhy. Otázkou ale zůstává, proč jsou tvarůžky tak oblíbené. Je to snad dáno jedinečným aroma? Nebo nezvykle intenzivní chutí. Podle našich výzkumů tomu tak není. Přece jen nejsou tvarůžky jediným sýrem tohoto typu, podobné sýry se vyrábějí i v Německu, Francii a Itálii. Tvarůžky jsou oblíbené spíše pro své nízké energetické hodnoty. Je to dáno rostoucím vlivem skupin dbajících na zdravou výživu a správný životní styl. Proto se také nejvíc vyvážejí právě do zemí jako Německo, Francie, Velká Británie a Spojené státy, kde se v souvislosti se zdravou životosprávou zvedá vlna poptávky po zdravých a méně tučných potravinách.*

Tato pasáž má 121 slov, počet chyb tedy bude třeba dělit číslem 121. Při např. šesti chybách tedy výpočet vypadal takto:

$$6 \div 121 = 0,049$$

V průměru by tedy u takového textu vycházelo 0,049 chyby na jedno slovo. Kvalita nahrávek byla velmi různorodá, proto je vhodné hodnoty uvést v následující tabulce:

Nahrávka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Slov	121	121	121	121	121	121	121	121	121
Chyb	3	1	3	3	4	7	4	6	7
Průměr	0,025	0,008	0,025	0,025	0,033	0,058	0,033	0,050	0,058

Jako chyby byly brány především odklony od VT a chyby podle Barika (viz výše).

Podobně jako u směru B-A lze vypočítat průměrnou hodnotu takto:

$$0,025 + 0,008 + 0,025 + 0,025 + 0,033 + 0,058 + 0,033 + 0,050 + 0,058 = 0,315$$

$$0,315 \div 9 = 0,035$$

2.3.4.3 Srovnání obou směrů

Měli-li by se srovnávat oba tlumočené texty a všechny tlumočené nahrávky, bylo by to velmi subjektivní. Proto bylo využito metody, kterou navrhuje Barik, která by měla poskytnout dostatečně stabilní data k tomu, aby bylo možné objektivně posoudit kvalitu tlumočení jedním a druhým směrem. Postavíme-li oba výsledky do rovnice, zjistíme, že:

$$0,032 < 0,035$$

Tedy u směru B-A (klasické ST) se objevuje na jedno slovo v průměru nižší počet chyb a odklonů od VT. Tento výsledek tedy potvrzuje intuitivní závěr, že tlumočení do rodného jazyka je všeobecně možno považovat za kvalitnější než retour ST. Na stranu druhou je ale tento rozdíl zhruba desetiprocentní, je zde tedy určitý prostor pro toleranci apod. Není také bez zajímavosti, že v obou směrech se objevují značné rozdíly v kvalitě tlumočení (viz tabulky) a směry jsou tedy v tomto ohledu srovnatelné.

Závěr

V této práci jsem ve dvou částech poukázal na problematiku simultánního tlumočení a vysvětlil, k jakým rozdílům může docházet v řešení obdobných problémů, ale v jiném jazykovém směru.

Nejdříve jsem v teoretické části vysvětlil, jak tlumočení vzniklo a jakým způsobem je možné ho rozdělovat. Následně jsem uvedl několik modelů a teorií, jakým způsobem tlumočnick při simultánním tlumočení postupuje a které složky jsou pro procesy tlumočení zásadní. Vysvětlil jsem Gileův Model úsilí, Teorie smyslu Danici Seleskovitchové a přístupy Marianne Ledererové. Také jsem ukázal význam bilingvních tlumočnicků na mezinárodní scéně.

Vzhledem k tomu, že praktická část práce se zabývá analýzou nahrávek a vyhledáváním chyb v nich, bylo nutné v teoretické části stanovit, které odklony a jevy je možné považovat za nevhodné a jakým způsobem s nimi zacházet. K tomu jsem využil Barikova výzkumu a jeho dělení odklonů od výchozího textu a chyb v tlumočení. Také jsem vysvětlil přínos Fleschova vzorce a Teorii porozumění textu Bistry Alexievové. Všechny tyto procesy a teorie byly uvedeny tak, aby je bylo možné později aplikovat v praktické části.

V praktické části jsem pak analyzoval nahrávky studentů Katedry anglistiky a amerikanistiky. Šlo o nahrávky tlumočení dvou textů, které jsem oba vytvořil za účelem sledování chyb a jevů tlumočení. Z velkého rozsahu nahraného textu jsem volil vždy ty nejpřínosnější části a vždy tak, aby bylo možné je vztáhnout i k textu v opačném směru tlumočení. Tak jsem zkoumal například úvodní pasáže obou textů a zabýval se otázkou, zda by nebylo pro tlumočnick vhodné si vytvořit určitý vzor zahájení a zakončení podobných projevů. Dále jsem sledoval, jakým způsobem tlumočnick reagovali na výskyt vlastních jmen, reálií a dalších komplikací a vše jsem podrobně komentoval.

V závěru praktické části jsem pak použil Barikovy navrhované výpočty k tomu, abych objektivně zjistil, ve kterém z obou směrů se průměrně méně vyskytovaly odklony od výchozího textu a který z obou směrů by tedy mohl být považován za jednodušší. Zjistil jsem, že v simultánním tlumočení do rodného jazyka se průměrně vyskytuje méně chyb, ale rozdíl není tak markantní, jak by se dalo očekávat. Rozdíl v odklonech a chybách činil cca. 10%. Pro studenty tlumočení je tedy podle výpočtů snazší tlumočit do mateřského jazyka než do jazyka cizího.

Resume

This thesis focuses on differences between regular simultaneous interpreting and retour. Retour simultaneous interpreting was on the highest conference level used rather sporadically, until 2004 and ten new members entering the European union. Since then the importance of this interpreting discipline has risen dramatically and is expected to continue in doing so. This was also the main reason why I chose this topic for my thesis.

The thesis has two major parts, first of which concentrates on the theoretical background of the issue discussed, second being very much practical and focusing on analysis of interpreted, recorded and transcribed texts.

In the theoretical part the history of interpreting and various possibilities of subdividing the simultaneous interpretation are explained, such as division according to communication, according to input etc.

Further theory is included mainly to be used in the later analysis. Therefore such phenomena are included as Daniel Gile's Effort models, explaining the mental capabilities of a human being, Danica Seleskovitch's *Théorie du sens*, explaining how interpreters should ideally interpret and Marianne Lederer's Triangular principles, closely connected to those of Seleskovitch. Also García-Landa's psycholinguistic research is mentioned for its mathematical approach to Seleskovitch's theory.

All these models proved themselves to be of vital importance when analysing interpreted texts. The texts chosen must fulfil certain standards of comprehensibility when listened to which was the reason to also include the theory of *listenability* by Bistra Alexieva, where she introduces a rather mathematical approach to linguistics, which is, however, of great significance for my thesis.

This thesis, however, focuses mostly on the differences between regular and retour simultaneous interpreting. Therefore theories focusing on interpreting analysis and mistakes in interpreting need be included. For this purpose was chosen the work of Henri C. Barik, who introduces a complete scale of seriousness of additions, substitutions, misunderstandings and errors in interpretation. This was also very helpful in the later analysis, since there was a great need of precise definition of any such phenomenon. Each of these is also in the theoretical part subdivided and its purpose for analysis immediately explained.

As for the practical part of this thesis, it consists of the interpreted texts analysis and a clear statement, which mode of simultaneous interpreting had better results in the group studied.

The interpreters in the group were students of English for interpreters and translators at the English Department of Palacky University. Since these are students, no professional interpretation could be expected.

The students were given two texts – one in their A language Czech, the other in their B language English. The texts were read at a similar, natural pace, both by a native speaker of the particular language, without stops or hesitations.

The texts involved many translational issues, such as proper names, geographical names, untranslatable lexical units etc. Both texts were created as speeches and were to focus on culturally specific issues. The English text focuses on the British yeast extract, *Marmite*, whereas the Czech text focuses on *tvarůžky*, a rather unique type of cheese with a rather extraordinary smell. This was intentional, since the students were to interpret to foreign public, who are probably not aware of British or Czech habits and could therefore be confused. One of the aims of the practical part was therefore observation of simplification and generalisation in the interpreted texts.

There are also other aspects of the text discussed, such as the welcome phrases in the speeches, since there are not many possibilities to formally begin a speech either in Czech or in English. This was why I studied translational solutions students came up with.

The final part of the thesis is the statement, which of the interpreting modes contained fewer errors and would therefore be regarded as better translated. To calculate the number of errors, the criteria of Barik's were used, as well as some of the Alexieva's. The result is not surprising – the regular mode of simultaneous interpreting contained by ten percent fewer errors than the return one.

Přílohy

1. Výchozí text

My fellow citizens,

We have gathered here today to celebrate one of the most important events in our nation's history, the most important day since 1066 and Hastings, perhaps. We, members of the Commonwealth, the EU, the UN and the League of Nations, have today, after years of hard effort, finally achieved our goal and made ourselves the leaders of the world's economy through our thoroughly British commodity, Marmite.

Our beloved yeast extract we like to spread on a nice British piece of toast, drink instead of all the imported tea or even use as a dip on any occasion has developed a great deal since the old days. I am utterly sure no one here today would imagine this purely vegetarian product fighting such other treats as Smarties, peanut butter and indeed, chocolate itself. Not being sweet, Marmite has had lots of enemies. Being rather salty, the lines of its foes were more crowded than the Highbury fields on the day of the Finals. Having to fight some ignominious imitations, such as the Australian version called Vegemite, it has sold reasonably well even in the newest continent. The last three years however have meant a positive boost in exports and income. We were all mesmerised by the journey from 201st place on the export list to third place in just five months, from March to August the year before last. And the most extraordinary thing happened with Marmite overtaking the export leadership in January and spreading its portfolio from the original product as we know it to six different package sizes, the Squeeze me Marmite, the Guinness, Champagne and Marston's pedigree limited editions and eventually creating the Breadsticks, Rice cakes and Cheddar bites, still successfully preserving its delightful taste, rather staggering amount of protein, colour and 983 kJ of energy per 100 g.

Therefore, let me today announce the news I have been urged to announce for two months. I hereby declare Marmite a national treasure and rename the Isle of Wight to the Isle of Marmite. Furthermore, the committee of Marmite honours has announced the final stage of designing the Marmite structure, which should attract more Marmitourists to the Trafalgar Square. I believe it will be not just me who will also be enjoying the new I love Marmite edition of Britain's got talent.

As I have mentioned in the beginning of my speech, in 1066, William the Conqueror conquered Britain. Almost one thousand years later, British originality and ingenious brilliance put into a small jar has conquered the world. Pates are passé, the yeast extract rules now.

2. Cílový text

Vážení spoluobčané,

Dnes jsme se zde nesešli, abychom se obdivovali hrdinům našeho národa, kteří za nás bojovali a bojují na poli vědy, filozofie, poesie, literatury nebo přímo na poli válečném. Přesto ale jsme se sem dnes přišli poklonit. Přišli jsme smeknout před produktem naší země, který si postupně vydobyl podstatné místo nejen v srdci celého našeho národa, ale který si získává celý svět.

Olomouckým tvarůžkům, někdy přezdívaným také „smraďoši“, se povedlo něco absolutně ojedinělého. Tento sýr, který se ve skutečnosti nikdy v Olomouci nevyráběl, se déle než sto let objevoval a prodával pouze v rámci Moravy, později v rámci Československa a České republiky. Od roku 2004, kdy jsme se jako stát stali součástí Evropské unie, se však začala měnit i cesta tohoto doposud regionálního produktu. Díky masivní marketingové kampani po celé Evropě se malé továrně z Loštic povedlo dát o sobě vědět a získat si tak zcela nové trhy.

Otázkou ale zůstává, proč jsou tvarůžky tak oblíbené. Je to snad dáno jedinečným aroma? Nebo nezvykle intenzivní chutí. Podle našich výzkumů tomu tak není. Přece jen nejsou tvarůžky jediným sýrem tohoto typu, podobné sýry se vyrábějí i v Německu, Francii a Itálii. Tvarůžky jsou oblíbené spíše pro své nízké energetické hodnoty. Je to dáno rostoucím vlivem

skupin dbajících na zdravou výživu a správný životní styl. Proto se také nejvíce vyvážejí právě do zemí jako Německo, Francie, Velká Británie a Spojené státy, kde se v souvislosti se zdravou životosprávou zvedá vlna poptávky po zdravých a méně tučných potravinách. Další výhodou tohoto druhu sýra je také jeho široké uplatnění v kuchyni. Smažené pokrmy známe všichni, ovšem právě ve Francii se v poslední době začínají objevovat i dušené a nakládané varianty našeho „voňavého zlata“, což mu jen přidává na popularitě.

Vraťme se ale k tomu, proč jsme se zde dnes sešli. Jsem velmi hrdý na to, že právě já mohu být premiérem země, která dala světu tuto pochoutku. Jsem velmi hrdý, že právě já vám nyní mohu oznámit, že Olomoucké tvarůžky včera předešly v exportech Škodu auto a staly se tak nejvýznamnějším vývozním artiklem naší republiky. Proto jsme se rozhodli mezi řády a medaile České republiky zařadit také nový Sýrový řád prezidenta republiky, kterým budou oceňovány ekonomicky nejprínosnější osobnosti naší vlasti. První z těchto medailí ostatně udělí pan prezident právě dnes.

Myslím, že všichni budeme tomuto našemu národnímu pokladu nadále držet palce, aby jeho cesta mezi sýrové hvězdy pokračovala co možná nejlépe.
Děkuji vám za pozornost.

3. Transkripce

Jak již bylo uvedeno, zde je představen princip, jakým bylo postupováno při hodnocení nahrávek. Veškeré další transkripce jsou uvedeny na přiloženém CD.

3.1 Klasické ST

Moji drazí spoluobčané,

Dnes jsme se tu sešli, abychom oslavili jednu z nejvýznamnějších událostí v naší historii. Nejdůležitější den snad od roku 1066 a Hastingsu. My, členové mnoha společenství, včetně Evropské unie a Organizace spojených národů jsme dnes, po mnoha letech tvrdé práce, konečně dosáhli našeho cíle a ovládli jsme světovou ekonomii skrze naši britskou komoditu zvanou Marmite.

Tuto delikatesu, kterou roztíráme na naše toasty, rádi si ji dáváme k pivu ... Tato komodita se neuvěřitelně rozvinula od svých počátků. Měla to těžké, protože musela bojovat s mnoha dalšími pochutinami, včetně lentilek a dalších.

Tato verze tedy obsahuje podle Barika dvě chyby, protože přidává informaci o tom, že by si Britové dávali Marmite k pivu a navíc student nesprávně uvedl, že Britové vedou světovou ekonomii, namísto světové ekonomiky.

3.2 Retour ST

Thanks to a massive advertising campaign across the European union the small company from Loštice made its contribution in Europe. The question is why tvarůžky are so popular, why are the tvarůžky so popular. Because the scent or because of the aroma? According to our research, that is not the case. This is not just one type of cheese. Common types of cheese are produced...are being produced in Germany, France or Italy. Tvarůžky are very popular because of their lower amount of energy. And they are popular among groups that are focusing on healthy lifestyle or healthy diet. And that is why this.. this type of cheese is exported to countries like Germany, Great Britain and France and according to this that is why the offer is rising in these countries.

V tomto případě se student dopustil celé řady drobných vynechání informací, aby je v zápětí ihned nahradil informacemi zcela nepodstatnými. Můžeme předpokládat, že celá situace vznikla tak, že si student ponechal příliš dlouhý odstup za řečníkem a nezachytil tedy všechny informace. Přidává tedy vlastní závěry přesně, jak uvádí Barik. Podle Barikovy klasifikace se tedy tento student v daném úseku textu dopustil šesti chyb.

Seznam použité literatury

ALEXIEVA, Bistra. Understanding the source language text in simultaneous interpreting. *The Interpreters' Newsletter*, 1999, 9, s. 45-59.

BARIK, Henri. C. Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic data. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 79-90.

CHERNOV, Ghelly V. Semantic aspects of psycholinguistic research in simultaneous interpretation. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 99-109.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 2008. 111 s.

HATIM, Basil. – MASON, Ian. Interpreting: A text linguistic approach. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London: Routledge. 2002. s 255-265.

JONES, Roderick. *Conference interpreting explained*. Second edition. Manchester: St. Jerome publishing. 2007. 142 s.

LEDERER, Marianne. Simultaneous interpretation: Units of meaning and other features. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. *The interpreting studies reader*. London:Routledge. 2002. s 131-140.

PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. First edition. London:Routledge. 2009. 252 s.

PÖCHHACKER, Franz. Simultaneous interpreting: A functionalist perspective. *Hermes: Journal of linguistics*. 1994, 14, s. 31-54.

The interpreting studies reader. Edited by PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam. London: Routledge. 2002. 436 s.

AIIC's conference interpretation glossary [online]. c1998, [cit.2011-05-07]. Dostupné z: < <http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=9> >.

AIIC's conference interpretation glossary [online]. c1998, [cit.2011-05-07]. Dostupné z: < <http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=49>>.

Language interpretation. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. c2004, last modified on 4.4.2011 [cit. 2011-05-07]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Language_interpretation>.

Interpreting notes. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 25.1.2007, last modified on 22.12.2010 [cit. 2011-05-08]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Interpreting_notes>

BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3.3. c 1999–2004, poslední aktualizace 11.11. 2004.